

GIBERT, Miquel M. / HURTADO DÍAZ, Amparo / RUIZ CASANOVA, José Francisco (eds.) (2007): *Literatura comparada catalana i espanyola al segle XX: gèneres, lectures i traduccions (1898-1951)*. Lleida: Punctum & Trilcat, 211 p.

Aquest volum recull les actes del «Primer Simposi sobre Literatura Comparada Catalana i Espanyola al segle XX», organitzat pel Grup d'Estudis de Traducció, Recepció i Literatura Catalana (TRILCAT) el desembre del 2006, i respon a la voluntat de «començar una línia d'investigació comparatista en relació a les literatures catalana i espanyola», en paraules d'Enric Gallén, el qual, com a principal impulsor del simposi, és qui en signa la «Presentació» (p. 5-11). Ell mateix, amb l'estudi «Dues literatures en contacte: estat de la qüestió» (p. 15-35), repassa les relacions entre escriptors catalans i espanyols des del modernisme fins als anys cinquanta. Es tracta d'una aportació generalitzadora que estableix un mapa prou complet de les investigacions sobre aquest punt, fins al moment, i, de passada, ofereix el

Estudis Romànics [Institut d'Estudis Catalans], Vol. 32 (2010), p. 427-551

marc cronològic del llibre i evidencia la manca d'estudis que aprofundeixin en aquestes relacions, sobretot pel que fa al període d'abans de la dictadura de Primo de Rivera (i amb l'excepció de l'etapa modernista, que ha estat objecte d'un bon nombre de papers). Més enllà del compendi de contactes entre intel·lectuals d'ambdues literatures, una de les conclusions a què arriba Gallén la trobem implícita a tot el volum: sí, per una banda, l'enriquiment mutu que suposa l'intercanvi cultural entre escriptors s'adscriu sempre en l'àmbit personal, com un fruit de la relació directa, les discrepàncies entre aquests col·lectius són una conseqüència del «procés d'assentament en la realitat política i social catalana del catalanisme». No és estrany, doncs, que la majoria d'aportacions se centrin en l'intercanvi entre escriptors i en la tasca concreta que dugueren a terme, ja sigui de traducció o de crítica, i deixin de banda les implicacions polítiques de les seves relacions.

Manuel Llanas enceta la secció «Gèneres» amb l'article «Dues col·leccions de poesia a banda i banda de l'abisme de 1939», on analitza la influència de la col·lecció «Oreig de la Rosa dels Vents», sorgida el 1938 de la mà de Josep Janés, en la posterior «Poesía en la Mano», creada per Joan Ramon Masoliver. Llanas demostra com aquesta darrera iniciativa editorial espanyola, plenament inscrita en el context franquista, pren l'exemple d'aquella col·lecció forçosament breu, en còpia el format i n'aprofita certes innovacions, com ara la traducció bilingüe acarada. Parlem, doncs, d'un cas d'espòli, i no pas de lliure intercanvi d'influències entre editors.

Tampoc en l'article de Jaume Pont («Una revista poètica de la immediata postguerra: *Entregas de poesía* (Barcelona, 1944-1947). Trajectòria, programa i funció», p. 49-63) no podem parlar de relació intercultural. L'anàlisi d'aquesta revista, dirigida, novament, per Masoliver, aprofundeix en les pretensions i en l'ideari de la publicació, els quals, evidentment, no tenen res a veure amb l'univers literari català, condemnat a la clandestinitat amb la plena connivència d'aquells mateixos promotors.

No és fins a l'article de Soledad González Ródenas, «Juan Ramón Jiménez y los poetas catalanes. Relaciones amistosas y literarias», que podem començar a parlar d'autèntic intercanvi cultural entre uns escriptors i altres. L'estudi, primer dels cinc que formen la secció «Lectures», analitza la fructífera relació del poeta andalús amb els grans noms de la literatura catalana i, de retruc, apunta la influència oxigenadora que exerciren en la seva obra. Després d'introduir-nos a l'anticastellanisme de Juan Ramón Jiménez, González Ródenas hi subratlla l'amistat, ben primerenca, amb Josep Maria López-Picó, però també el tracte amb Josep Maria de Sagarra i la correspondència amb Alexandre Plana, a més de la seva admiració per la poesia Verdaguer i de Maragall, i, quant als estrictament contemporanis, per la de Carner. Són unes relacions que, des de la cordialitat a la consideració més profunda, no s'enverinen ni després de la controvèrsia amb Eugeni d'Ors, la qual, si més no als ulls del lector actual, permet veure amb normalitat les simpaties intel·lectuals del poeta.

En concordança perfecta amb aquesta darrera aportació, la de Marcelino Jiménez León («Enrique Díez-Canedo y la literatura catalana», p. 81-94) estudia la tasca d'aquest crític i traductor com a compromès difusor de les lletres catalanes. L'autor hi palesa la vivacitat lectora d'un literat que, des del primer moment, va saber qualificar els valors incipients del noucentisme, començant pel de Josep Carner, amb els quals va mantenir una amistat feraç durant tota la seva carrera. Com passava a l'estudi que suara comentàvem, la lògica atenció al vessant més personal d'aquestes relacions deixa en segon terme els matisos del parer dels intel·lectuals espanyols (de Díez-Canedo, en aquest cas) quant a la consideració del corpus literari català com a entitat pròpia i, per tant, com a producte d'una realitat lingüística i nacional diferenciada. Els estudiosos tracten molt de passada aquests aspectes, o bé, com en el cas present, documenten un catalanisme coral, fet de propensions sentimentals folkloritzadores que més aviat ennuvolen la normalitat internacional d'aquestes relacions, cosa que no en lleva, amb tot, el mèrit, sobretot si atenem a les circumstàncies polítiques del segle.

L'aportació de Jordi Malé («Amor i erotisme en Jorge Guillén i Carles Riba», p. 95-112) és clarament un exercici de literatura comparada que estableix vistosos punts de contacte entre la poètica d'ambdós escriptors. En aquest cas sí que ens fem una idea ben concreta de la permuta de motius i formes entre dues de les veus més destacades de les literatures catalana i espanyola del segle xx. Sense deixar de banda la coneixença personal entre Riba i Guillén, l'article ressegueix, exemplificant-los, els

punts d'enllaç i les discrepàncies del fer poètic respectiu, fortament lligat però divers, sobretot pel que fa al tractament del temps en la poesia amorosa.

L'objecte d'estudi de Pilar Gómez Bedate («Del modernismo catalán a Juan Eduardo Cirlot: un ejemplo en la modernización de la herencia prerrafaelista», p. 113-127) és una influència molt més allargassada en el temps i, per tant, dominada i reinterpretada. L'ús que féu Juan Eduardo Cirlot dels motius prerrafaelites, i particularment del de l'estimada morta, és directament deutor de modernistes com Apelles Mestres i Alexandre de Riquer, cosa que Gómez analitza amb deteniment, de cara a il·lustrar les fonts i les pretensions de Cirlot.

El darrer article de la part «Lectures», «Dramatúrgies de circumstàncies (1936-1939): el teatre d'*agitprop* castellà i català» (p. 129-142), a càrrec de Francesc Foguet i Boreu, s'endinsa en el context de dues iniciatives institucionals per a la creació teatral durant el trienni bèl·lic i revolucionari: les anomenades Guerrillas del Teatro, creades pel Ministeri d'Instrucció Pública republicà, i els Elencs Catalans de la Guerra, una proposta de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur, dependent de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya. La conclusió principal de l'estudi rau a considerar les enormes diferències entre aquestes iniciatives, les quals, si bé responen a la necessitat comuna de portar als escenaris del bàndol republicà un teatre d'urgència que s'adigués a les circumstàncies bèl·liques, donen uns resultats tan diferents com ho era la tradició teatral on s'abeuraven. Si les «Guerrillas del Teatro» optaven per un espectacle de difusió directa del missatge polític, inevitablement maniqueu, els Elencs Catalans de la Guerra eren deutors de la dinàmica pròpia del teatre de circumstàncies català, passada per l'herència de la ironia i de l'humorisme del segle XIX. Foguet destaca, a més, l'empremta filocomunista d'aquesta mena de teatre castellà del moment, mentre aclareix la filiació més àmpliament antifeixista de les peces catalanes més representatives. Una vegada més, doncs, es posa damunt la taula un cas de manca d'influències generalitzades i palpables entre ambdues cultures.

Les quatre darreres col·laboracions del llibre, aplegades sota el capítol de Traduccions, se cenyeixen exclusivament a aquesta disciplina. «Restituir la història: les traduccions del castellà al català d'Alfons Maseras per a la Col·lecció Popular Barcino» (p. 145-156), de Montserrat Bacardí, restableix les motivacions editorials de Josep M. de Casacuberta, més concretament quant a les traduccions al català, publicades entre 1932 i 1937, d'obres d'autors catalans dels segles XVIII i XIX escrites en castellà. L'autora aprofundeix en la tasca professional de Maseras i en la motivació ideològica que comportava aquesta insòlita operació.

Els dos articles següents són dedicats a les implicacions de dos clàssics catalans envers la traducció de la pròpia obra al castellà. Si Amparo Hurtado Díaz («Retablo, de Víctor Català: autotraducció?», p. 157-170) acaba descartant la possibilitat que Víctor Català traduís alguns dels relats que formen *Retablo* (1944), Josep Miquel Ramis («La traducció de la marca cultural a *Terres de l'Ebre*, de Sebastià Juan Arbó», p. 171-187) aporta un interessant estudi comparatiu de la tasca recreadora de l'escriptor ebrenc, autor, també, de la traducció al castellà de la seva obra més destacada.

L'apartat es clou amb l'article «Agustí Bartra: Un (El) canó de la poesia norteamericana al català i al castellà» (p. 189-211), on José Francisco Ruiz Casanova escateix la feina del poeta català no només com a traductor sinó també com a antologador, i per tant com a contribuïdor fonamental a la fixació de l'únic canó de recepció de la poesia nord-americana tant en català com en castellà. Llegint Ruiz, es fa encara més greu el contrast entre la importància de les antologies bartrianes i l'oblit editorial de què, posteriorment, han estat objecte, almenys pel que fa a les traduccions al català.

El volum evidencia aquesta i altres mancances d'un àmbit d'estudi amb qui-sap-les llacunes que ja es comencen a dilucidar. I demostra, també, una realitat palpable: que l'única relació existent entre els sistemes literaris català i espanyol es dona en l'àmbit privat. Tot plegat ens arriba amb la presentació impecable a què ens té acostumats l'editorial, i incloent-hi un índex de noms propis ben útil, cosa no gaire freqüent en volums miscel·lanis.

Valentí ROSSELL
Universitat Autònoma de Barcelona